

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

A nemzetközi beruházási jogviták rendezése, különös tekintettel az uniós tendenciákra

dr. Szalai Ildikó

*Témavezető: Dr. Raffai Katalin Edit
tszv. egyetemi docens*

TÉZISFÜZET

Budapest

2026

TARTALOMJEGYZÉK

I.	Összefoglalás	3
II.	Módszertan	6
III.	Kutatás eredményei és hasznosítása	9
IV.	Publikációk jegyzéke	16

I. Összefoglalás

A nemzetközi beruházásvédelmi jog jelenleg kritikák kereszttüzében áll. Globális szinten eljárásjogi szabályozásának felülvizsgálata áll a középpontban, mivel bírálói szerint a választottbíráskodási (*Investor-State Dispute Settlement*, ISDS) kikötések, amelyek sajátos vitarendezési eszköze ezeknek a jogviszonyoknak, javarészt a külföldi beruházóknak kedveznek, több esetben szemben állva egy-egy jelentős közpolitikai intézkedéssel, ami miatt egyre több állam dönt beruházásvédelmi megállapodásaik felmondása mellett. A jogi válság igazolt: az elmúlt 5 éves statisztikát nézve is csökken az érvényesen megkötött és hatályban lévő megállapodások száma.¹

A beruházásvédelem terén kialakult bizalomvesztés orvoslása érdekében a cél a jelenlegi rendszer megreformálása, amelynek az Európai Unió (EU) kiemelt támogatója. Végső célkitűzése, hogy egy állandó nemzetközi beruházási vitarendezési bíróság felállításával egy pártatlan és igazságos, fellebbviteli rendszerrel működő bíróság jöjjön létre. A jelenkori rendszer tehát egy átmeneti állapotot tükröz, ami alapján az ISDS reformja nem a mechanizmus végét, hanem annak rugalmas adaptációját jelentheti. Ehhez azonban megfelelő dogmatikai alapokra épülő mielőbbi jogfejlesztés szükséges, több szinten is, amely további aktív magatartást igényel, az EU részéről is.

Mindezek következtében még ha a beruházási jogviták rendezésének globális szintű reformtörekvései révbe is érnek, nem biztosítanak megoldást valamennyi kihívásra. Az EU jog és a beruházásvédelmi jog kollíziója, mint nemzetközi jogi normák konfliktusa a beruházásvédelmi jog napjaink kiemelt uniós kérdése, amely röviden összefoglalva nehézséget okoz:

- a beruházó oldaláról: jogbizonytalanságot keletkeztet ugyanis az Achmea-² valamint a Komstroy-ítélet³ jogkövetkezménye, mivel az uniós jog a folyamatban lévő ügyek

¹ UNCTAD adatbázis: 2020-as adatok: 2901 érvényes kétoldalú beruházási szerződésből 2342 hatályban van. 2025-ös adatok: 2853 érvényes kétoldalú beruházásvédelmi megállapodásból 2227 van hatályban.

<<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements>>

² C-284/16. sz. ügy, Slowakische Republik kontra Achmea BV, EUB (nagytanács) 2018. március 6-i ítélet (ECLI:EU:C:2018:158)

³ C-741/19. sz. ügy, République de Moldavie kontra Komstroy LLC, EUB (nagytanács) 2021. szeptember 2-i ítélet (ECLI:EU:C:2021:655)

megszüntetését, a nemzetközi választottbíróóságok végre nem hajtott ítéleteinek elutasítását követeli meg.

- az állam oldaláról: a beruházásvédelmi szakpolitikán, különösen az esetlegesen még folyamatban lévő vagy új választottbíróági eljárások vonatkozásában a választottbíróóságok tájékoztatási kötelezettségében, valami a megállapodások tartalmi elemeinek meghatározásában.

Általánosságban a beruházásvédelmi megállapodásokban alkalmazott ún. *sunset* klauzula a beruházások számára további 5-20 évig jogvédelmet biztosít a fogadó államban a megállapodások felmondása előtt megvalósított beruházások tekintetében. A 2020-as megszüntetési megállapodás⁴ értelmében a beruházásvédelmi megállapodások védelme azonban visszaható hatállyal megszűnt, majd az Európai Unió Bírósága (EUB) kimondta az Achmea ügy analógiájára, hogy az Energia Charta Egyezmény (ECT) hatálya alatt sem alkalmazható a választottbíróági klauzula, mivel a megállapodások állam és beruházó közötti választottbíróági kikötése ellentétes az uniós joggal. Az EUB által hozott Komstroy-ítéletvégrehajtását követően tehát a kör lassan bezárul, valamennyi intra-EU viszonylatban alkalmazott beruházásvédelmi jogforrást érintettek. A beruházókat ugyanakkor továbbra is bizonytalan jogi helyzetben hagyja.

A beruházási választottbíróóságokkal szemben benyújtott joghatósági kifogások többsége sikertelen, viszont az EU területén folyamatban lévő választottbíróági eljárások alatt az alperes tagállam kárára hozott ítéletek elismerése és végrehajtása már kérdéses, mivel az uniós jog térnyerése által eltérő álláspont születhet. Utalva arra, hogy az EU területén lévő választottbíróóságok az uniós jogra való hivatkozással akár a folyamatban lévő ügyek megszüntetése, ítéletek érvénytelenítése mellett döntenek. Ebben a kérdéses helyzetben meg kell vizsgálni, hogy a jog és igazságosság mennyire képes felülkerekedni az egyes érdekek felett, avagy kérdésként felvetődik, hogy az uniós beruházási jogviták során, az EU expanziós törekvései láttán megínog-e Iustitia karja.

Kutatásom így a nemzetközi beruházásvédelmi jog átalakulóban lévő nemzetközi hátterének vizsgálata, a jogalkotási hangsúlyok uniós jogi irányába való eltolódásán keresztül bemutatva

⁴ Megállapodás az európai unió tagállamai közötti kétoldalú beruházási megállapodások megszüntetéséről (HL 169/1. 2020. 05. 29.) – kihirdetve: 2020. évi LXI. törvény

a jelenkor konfliktusos helyzetét. A nemzetközi vitarendezés jogi háttéréből kiindulva az értekezés középpontjában az intra-EU beruházások kapcsán tett intézkedések, a választottbíróóságok által hozott ítéletek, azok elismerése és végrehajtása, valamint a rá reflektáló uniós jogi helyzet bemutatása és e nemzetközi konfliktusok feloldási iránya áll.

Mindebből adódóan a kutatás során az alábbi hipotézisek mentén vizsgáltam a témakört:

- A nemzetközi választottbíráskodás, annak ellenére, hogy egy igazságosan lefektetett rendszer alapjait hordozta magában, általános kritikái háttérében lényegében az ISDS eredeti céljától való elmozdulás áll, amely annak reformját hozta.
- Az EU-nak a nemzetközi választottbíráskodás globális szintű reformjában vállalt szerepvállalása lényegében megelőzi a belső jogi kereteinek konszolidációját, ami a globális reform alatti szerepkör normatív hitelességének és következetességének sérelmén túl olyan rendszerszintű problémákat is jelenthetnek, amelynek nem kapnak kellő hangsúlyt:
 - o Az EUB által hozott döntések (Achmea-, Komstroy-, PL Holdings-ítélet⁵) nem kizárólag az intra-EU beruházásvédelem egyes elemeire gyakoroltak hatást, hanem annak átfogó, rendszerszintű újraértelmezéséhez vezettek. Ezen fejlemények következtében az EU szabályozási és jogértelmezési fókuszja szelektív, vagy legalábbis priorizál, mivel további, jelenleg háttérbe szoruló tárgykörök is mielőbbi felülvizsgálatot igényelnének.
 - o Az EU az intra-EU beruházásvédelem visszaható hatályú megszüntetésére irányuló, több szinten összehangolt intézkedése vitatható jogi alapokon nyugszik és hozzájárult a jogértelmezés töredezettségéhez. Ez a folyamat túlmutat az uniós jog és a nemzetközi jog klasszikus kollízióján, mivel a jogértelmezés terén megjelenő geopolitikai határvonal a beruházásvédelem egységének megbomlásához vezetett, ami által – szemben az EU által kiemelt uniós jogi autonómiát – maga a beruházásvédelmi jog általános autonómiája sérül az EU által tett lépések következményeként.

⁵ C-109/20. sz. ügy, Republiken Polen kontra PL Holdings Sàrl, EUB (nagytanács) 2021. október 26-i ítélet (ECLI:EU:C:2021:875)

II. Módszertan

Az uniós beruházásvédelem és a nemzetközi választottbíráskodás szerteágazó terület, ami több olyan részproblémát felölel, amely önálló vizsgálat tárgyát is képezhetné. Kutatásom azonban a részterületek részletes feltárása helyett tudatosan az EU aktuális jogfejlesztési irányainak kritikai elemzésére összpontosít és a folyamat bemutatásával igyekszik rávilágítani az általa okozott következményekre. Ennek következtében arra törekszik, hogy a reformfolyamatok tükrében azokat a területeket azonosítsa, ahol a szabályozási és stratégiai megközelítés mielőbbi korrekciója volna indokolt, elkerülve a jogterület további válságát.

Ily módon a kutatás a jelenkori nemzetközi beruházásvédelmi jog uniós helyzetére és annak irányvonalára összpontosít, a fennálló álláspontok ismertetéséből és ütköztetéséből vonva következtetéseket a helyes jogpolitikai irányvonal megtalálásához. Szükségessége a jelenkor reformfolyamatait látva igazolt.

A tárgykör fentebb kiemelt sajátosságából adódik, hogy az alkalmazott módszertani eljárásaim között nem csupán a (jog)dogmatikai analitika, a leíró módszer, hanem az (jog)összehasonlítás, valamint a joggyakorlati elemzés is szerepel. Első körben a kutatás előkészítése, továbbá a vizsgálandó kérdések határainak identifikálása érdekében az elméleti háttér „felderítésére” és bemutatására helyeztem a hangsúlyt.

Az elméleti háttér széles spektrumának megismerése céljából témavezetőm, Dr. Raffai Katalin Edit egyetemi docens asszony kutatószemináriumi alkalmi kiváló alapot jelentettek a szakirodalom szélesebb körű felkutatásához. Mindamelllett, azáltal, hogy behatóan megismertem a nemzetközi beruházásvédelmi jog területének specifikumait, eljuttatott a kutatás területén megválaszolatlan kérdések, lefedetlen területek (*research gap*) megismeréséhez. Ennek eredményeképpen az anyaggyűjtés fázisában tudományos felvetéseim is gyarapodtak, amelyek egyéb olyan elemre is kiterjednek, melyek az elsődleges hipotézis-meghatározáskor még fel sem merültek. Többek között ilyen az EU tagjelölt államai tárgykört érintő jogi szabályozásának helyzete, vagy az ECT vonatkozásában tett uniós kötelezettségek nemzetközi jogi viszonya.

A beruházásvédelmi jog tendenciáira orientálódó kutatásom fő területe az EU. Az eddig született szakirodalmi tanulmányok megfelelő alapot jelentettek kutatási kereteim

meghatározásában, amelynek formálódása, tekintettel a téma aktualitására, mind a mai napig fennáll. Ezt egészítik ki a vizsgált választottbírói ítéletek,⁶ valamint az EUB-nak joggyakorlata is. További kiemelt jelentőséggel bírnak az Európai Bizottság által kiadott közlemények. A kutatásban a leíró-elemző, valamint összehasonlító módszer dominál. Ahhoz ugyanakkor, hogy teljes mértékben megértsük a nemzetközi beruházásvédelmi jogi rezsím sajátosságait, különös tekintettel uniós perspektíváját, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok jogával, a tételes joggal csonka eredményhez jutnánk. Szükséges meglátnunk a jogi szabályozás mögötti értékeket és célokat. Ennek fényében indokolt volt kutatásom alatt a különböző kiegészítő (politikatudomány) és segédtudományok (jogtörténet, jogi hermeneutika, statisztika) alkalmazása. Kiemelten fontos a jogpolitikai irányvonal adekvát meghatározása és a beruházási jogviták rendezése kapcsán a jogszabályok bírói alkalmazásának megismerése, amihez segítséget a jogértelmezés nyújthat. Ezáltal kutatásomban a multidiszciplináris szemléletű elemzés ad teljes körű képet a téma vizsgálatára.

Jelentősen segítette a kutatást, hogy jelen jogterület vonatkozásában a Külgazdasági és Külügyminisztérium Kereskedelempolitikai Főosztályán végzett munkatevékenységem eredményeképpen a gyakorlatban is rálátásom nyílt a nemzetközi beruházásvédelmi jog reformtörekvéseire. Kutatásom szempontjából különös jelentőséggel bír, hogy kiemelt feladatköröm volt a beruházásvédelmi megállapodások kitárgyalása, amelyhez szorosan kapcsolódik az e beruházásvédelmi megállapodásokból származó nemzetközi beruházási jogviták kérdésköre is. Továbbá kutatásom irányát erőteljesen meghatározta, hogy munkám során kiemelten kezeltem Magyarország érdekeinek képviselőjét az európai uniós, multilaterális és nemzetközi fórumok munkájában (kiemelten az UNCTAD, UNCITRAL és

⁶ A teljesség igénye nélkül például: Marfin Investment Group Holdings S.A., Alexandros Bakatselos and Others v. Republic of Cyprus, ICSID Case No ARB/13/27, Award, 26 July 2018; Vattenfall AB and Others v. Federal Republic of Germany, ICSID Case No ARB/12/12, Decision on the Achmea issue, 31 August 2018; UP and C.D Holding Internationale v. Hungary, ICSID Case No ARB/13/35, Award, 9 October 2018; Foresight Luxembourg Solar 1 S.A.R.L. and Others v. Kingdom of Spain, SCC Arbitration V (2015/150), Final Award, 14 November 2018; Greentech Energy Systems A/S, NovEnergia II Energy & Environment (SCA) SICAR, and NovEnergia II Italian Portfolio SA v. Italian Republic, SCC Arbitration V (2015/095), Final Award, 23 December 2018; CEF Energia B.V. v Italian Republic, SCC Arbitration V (2015/158), Award, 16 January 2019; Cube Infrastructure Fund SICAV and Others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No ARB/15/20, Decision on jurisdiction, liability and partial decision on quantum, 19 February 2019; Landesbank Baden-Württemberg and Others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No ARB/15/45, Decision on jurisdiction, 23 February 2019; NextEra energy Global Holdings B.V. and NextEra energy Spain Holdings B.V. v. Spain, ICSID Case No ARB/14/11, Decision on jurisdiction, liability and quantum principles, 12 March 2019; Eskosol S.P.A. In Liquidazione v. Italian Republic, ICSID Case No ARB/15/50, Decision on Italy's request for immediate termination and Italy's jurisdictional objection based on inapplicability of the Energy Charter Treaty to intra-EU disputes, 7 May 2019; I.C.W. Europe Investments Limited v. Czech Republic, PCA Case No 2014-22, Award, 15 May 2019; Photovoltaik Knopf Betriebs-GmbH v. Czech Republic, PCA Case No. 2014-21, Award, 15 May 2019

ICSID tevékenységében), amely különösen mérvadóvá vált a jelenleg zajló nemzetközi reformsorozatok mögött. Az első kézből szerzett információk a realitás talajára helyezték alapkutatásomat, amely az irányvonal megtartását, valamint a gyakorlati hasznosulás lehetőségét biztosítják.

III. Kutatás eredményei és hasznosítása

A tárgykör vizsgálatával kutatásom részletes tájékoztatást ad a nemzetközi beruházásvédelmi jog és uniós jog közötti viszonyrendszer mellett a választottbírók által hozott ítéletek végrehajtási módjairól és esetleges alternatíváiról, valamint az EU aktuális jogfejlesztési irányainak kritikai elemzésére összpontosítva rávilágít az EUB-ítéleteket követő következményekre.

A kutatás eredményeként megállapítható, hogy az ISDS körüli aggályok többrétűek, így természetük sem egységes. Nemzetközi szinten a kihívás kezelésére irányuló tendenciák elsősorban intézményi és szerkezeti reformokban öltöttek testet, míg az EU kontextusában a nehézségek forrása alapvetően az uniós jog és a nemzetközi beruházásvédelmi rendszer közötti normatív és jogértelmezési feszültségekben emelhető ki. Mindebből adódóan míg globális szinten a hangsúly a rendszer intézményes újrakonfigurálásán van, addig az EU esetében a kihívások kezelése elsősorban a jogrendszerek közötti kollíziók feloldásához, és az értelmezési eltérések rendezéséhez kapcsolódik.

Ennek ellenére a nemzetközi beruházásvédelmi megállapodások egyik legvitatottabb pontja, az ISDS mechanizmusa a kritikák ellenére is egy igazságos elveken alapuló szabályozási konstrukcióként került kialakításra. Annak ellenére, hogy a modern nemzetközi beruházásvédelmi jog értelmében a felek közötti egyensúlyi rendszer valóban nem áll fent, ettől még az ISDS alkalmazása lehet igazságos, mivel az igazságosnak tekintett állapot eléréséhez vezet. A külföldi beruházók számára szélesebb körű védelmet ad, ami ösztönzőleg hat a beruházóknak, és ezáltal serkenti a gazdaságot. A beruházásvédelem azonban a jog, a politikai és a gazdaság határán fekszik, a BIT-ek által szabályozott rendszer tehát nem lehet mentes a külső ingerektől, ezáltal a gyakorlat felülírta a célokat: napjainkra a fentebb említett kihívások miatt strukturális és működési hiányosságokkal bíró rendszer.

A beruházásvédelmi szerződések anyagi jogi rendelkezéseinek kiterjesztett választottbírói értelmezése miatt a kihívás gyökerei a megállapodások választottbírói klauzuláiban összpontosulnak, mivel nemzetközi választottbírók előtt a szupranacionális érdekek, tőkés társaságok képesek lehetnek a nemzeti elven szerveződött államok felett érvényre jutni, vagy legalábbis szakpolitikai befolyásoló hatással bírni. Az államok azonban előnyök megszerzése

céljából önként szűkítették mozgásterüket, ugyanakkor ennek a korlátozásnak a mértékét továbbra is saját maguk határozzák meg, tehát az államok kezében a kulcs a megújulásra.

A tárgykör alatti globális kihívásokra irányuló reflexiók az átalakulásban keresendők, amely reformfolyamatok célja az egyensúlytalanságok mérséklése. Reformtörekvések ugyan indultak a beruházásvédelem eljárásjogi részének átalakítására, viszont azok egyike sem lépett (még) hatályba.⁷ Az ISDS fennmaradó hiányosságainak kezelése ugyanakkor elengedhetetlen, ami indokoltta teheti a bírákra vonatkozó részletszabályok további pontosítását, illetve egy állandó, fellebbviteli bíróság kialakítását, ugyanakkor ennek létrejötte elhanyagolhatatlan a jelenleg elakadt ISDS-rendszer megfelelő működéséhez. Mindemellett az első generációs kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások felülvizsgálata is elengedhetetlen.

Az EU nemcsak a reformok szorgalmazójaként jelenik meg, hanem azok egyik meghatározó intézményi és szakpolitikai alakítójaként is. Ennek ellenére az uniós beruházásvédelem belső jogi és intézményi keretének konszolidációja háttérbe szorult. Ezt igazolja például az is, hogy az Achmea-döntést követően ütemezett beruházásvédelmi uniós keretrendszer kialakítására végül nem került sor. A hangsúly az intra-EU ISDS rendszerének teljes körű, visszamenőleges hatályú kiiktatása irányába tolódott el, azonban annak következményei kapcsán jelentkező valamennyi aggályos pont felszámolására irányuló szakpolitikai döntéshozatal és stratégia kialakítására sem került sor. Ebből adódóan a globális szintű reformtörekvésekben eljáró szerepköre kapcsán hitelessége és következetessége is megkérdőjelezhető.

Az uniós reformfolyamat alatti válság alapját erősíti, hogy az intra-EU beruházásvédelem terén az uniós megközelítés több ponton sem biztosít egységes tagállami álláspontot. Mind az Achmea-, mind a Komstroy-ügy végrehajtása kapcsán találunk eltérő tagállami álláspontokat. Sőt, valamennyi, az EU által harmadik országokkal kitargyalt beruházásvédelmi megállapodás hatályba lépése is a tagállami ratifikációk hiánya miatt van függőben. Holott ezen megállapodások eljárásjogi rendelkezései között szerepel a globális reformtörekvések végső célkitűzése, az állandó bírói mechanizmus jövőbeli alkalmazására való hivatkozás is.

Mindemellett az EU, az általa hozott EUB-döntések (különösen Achmea-, Komstroy- és PL Holdings-ügy), valamint azok végrehajtását előirányzott jogalkotói tevékenysége által tudatos, több szinten összehangolt lépéssorozatot indított el, amelynek célja az volt, hogy kizárja a

⁷ Kivéve pl. a transzparencia növelését hivatott UNCITRAL Átláthatósági Szabályzatot.

választottbíráskodás alkalmazását az Unión belüli beruházási jogvitákban, ezzel megerősítve az uniós jog autonómiáját és elsőbbségét. Az ítéletek kizárólag autonómiavédő verdiktként való aposztrofálása azonban alulértékeli azok tényleges jelentőségét, amit leginkább a Komstroy-ügy illusztrál. Az EU expanziója a jövőre nézve rendszerszinten több ponton is aggályos lehet.

Az EU jogalkalmazásán túl a tárgykör jogalkotási kérdésköre is aggályos. A megvizsgált választottbíróági és nemzeti bíróság alatti esetjog rávilágít a kollízió feloldása körüli koherencia hiányára.

Az intra-EU beruházásvédelmi megállapodások megszüntetésére irányuló 2020-as megállapodás rendelkezései kapcsán az alábbi részletes megállapítások tehetők:

1. *sunset* klauzula: amennyiben a nemzetközi választottbíráskodás gyakorlata a *sunset* klauzula megszüntetését nem tartja elfogadhatónak, további uniós beruházókat ösztönözhet arra vonatkozóan, hogy a már megszüntetett intra-EU BIT-ek alatt indítsanak választottbíróági eljárást.
2. lezárt ügyek: egy választottbíróági ítélet kifizetése adott esetben állami támogatásnak minősülhet, és mint ilyen, az uniós joggal ellentétes lehet. Ez kihatással lehet az ilyen beruházási választottbíróági ítéletek tényleges végrehajtásában.
3. új ügyek: az Achmea-ítélet napján vagy azt követően indított választottbíróági eljárások semmisek, ami által a beruházói bizalom érdemben sérült, mivel az eljárásjogi garanciák gyakorlatilag egyetlen döntéssel, érdemi átmenet és kiszámítható kompenzációs vagy jogorvoslati keret nélkül, visszamenőleges hatállyal kerültek megvonásra. Ellenben az EU-n belüli nemzeti bíróságok, tekintettel azok uniós jogból fakadó kötelezettségeikre, az ilyen ügyeket nem nemzetközi jogi, hanem uniós perspektívából közelítik meg, így kedvező megállapítást hozva az uniós tagállamok részére, és eltörölve a nemzetközi szintű uniós beruházásvédelmet.
4. BIT alapján hozott választottbíróági döntések: Az ICSID keretében született választottbíróági határozatok a Washingtoni Egyezményhez csatlakozott országok között automatikusan elismerendők és végrehajtandók, érdemi felülvizsgálat lehetősége nélkül, és kizárólag azt megelőző fázisában, az ICSID-en belül biztosított, szűk körű jogorvoslati mechanizmusok alkalmazhatók velük szemben. A tagállami bíróságok számára nyitva maradt kiskapu a választottbíróági és hazai ítéletek azonos értékeléséhez kapcsolódóan, mivel a tagállam bíróságának az uniós joghoz való

kötöttsége révén az uniós joggal való összeegyeztethetetlen ítéletként értékelheti azt. További választottbíróági eljárások kapcsán szemben az ICSID Konvencióval, a New York-i Egyezmény⁸ nem tiltja a közrendre való hivatkozást, vagyis ennek sérelmére is alapozható kifogás. Egy EU-n kívüli bíróság ugyanakkor nincs kötve az uniós joghoz, így nehézkes annak bizonyítása, hogy az uniós *ex tunc* hatály a nemzetközi jogi alapon megszerzett jogok érvényesülését felülírja.

Az ECT jogalaptól eredő beruházásvédelemmel kapcsolatos uniós jogalkotói lépések kapcsán az alábbi részletes megállapítások tehetők:

1. az EU tagállamainak fele az EU-val együtt a korszerűsítést megelőző ECT-t felmondta, míg a maradék uniós tagállam a modernizálás mellett döntött. A modernizált ECT *explicit* rögzíti a választottbíróági klauzula intra-EU viszonylatban történő alkalmazhatóság tilalmát, szemben az ECT korábbi 26. cikkével. Amennyiben a *sunset* klauzula kiiktatására tett uniós kísérlet a nemzetközi választottbíróóságok előtt kudarcba fulladna, a modernizált ECT hatályba lépésével lényegében a korszerűsítést megelőző ECT-t felmondó tagállamok uniós beruházói többletjogosultsággal fognak bírni.
2. a megállapodás külső joghatásai bizonytalanságot szülnek, mivel nem egyértelmű, hogy a megállapodást az EU-n kívül folyamatban lévő vagy jövőbeli ügyek kapcsán a bíróságok és választottbíróóságok eljárásaik során figyelembe veszik. Ha csak a legutóbbi ügyeket nézzük, levonható következtetésként a jogbizonytalanság és várhatóan az Achmea-ügy jogalkotását követő tendencia.
3. további kihívást jelenthet az ECT alapú választottbíróági ítéletek elismerése és végrehajtása kapcsán az állami támogatás kérdésköre.
4. amennyiben egy választottbíróóság úgy ítéli meg, hogy az EU-n belüli választottbíróági eljárásra a nem modernizált ECT-szöveg alapján továbbra is lehetőség van, akkor olyan következmény állhat elő, miszerint azok az uniós tagállamok, amelyek a leginkább elleneztek a fosszilis tüzelőanyagok ECT szerinti védelmét, és ezért kiléptek az egyezményből, végül a módosíthatatlan ECT-szöveg szerinti, a fosszilis energiahordozók számára kedvezőbb védelem hatálya alá kerülhetnek a *sunset* klauzula érvényességi

⁸ Külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény – kihirdetve: 1962. évi 25. törvényerejű rendelet

idejéig, míg az egyezményben maradó tagállamok esetében ezen védelem fokozatosan megszűnik.

A jogértelmezés terén lényegében geopolitikai határvonal húzódik, amely a nemzetközi jog alapján jogszerűen létrejött jogviszonyokra/bírósági perekre/kártérítésekre kihatással van. További jogi eszközként a megvizsgált Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE)⁹ sem jelenthet biztos sikert, de ez az alternatív jogorvoslat még tesztelésre vár.

Szabályozási szempontból az intra-EU beruházásvédelem jövője az uniós jog keretei között értelmezendő. Az EU joga kifejezetten elismeri, hogy a beruházásokra is irányadó jogok nem abszolút érvényűek, azok korlátozására van lehetőség, a közpolitikai célok összehangolása érdekében. Mindezek azonban álláspontom szerint egy egyensúlyi helyzetet teremtenek az uniós beruházók jogai és a fogadó tagállamok kötelezettségei tekintetében, amely korlátozások a mai korszerűsített BIT-ek is hivatottak képviselni. Ellenben az uniós beruházók számára ez nem jelent vigaszt, mivel az nemzetközi választottbíráskodáshoz fordulás jogának megszüntetése alapjaiban kiüresíti a beruházásvédelemre irányuló eredeti célokat és törekvéseket, amelyet épp maga az EU mondott ki a már vizsgált 2/15. sz. EUB véleményben,¹⁰ miszerint ez a jog nem minősülhet tisztán járulékos jellegűnek. Ha azonban a jelenleg még hatályos, uniós tagállam és harmadik állam között létrehozott elsőgenerációs megállapodásokat nézzük, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy bizonyos esetkörökben a *forum shopping* által továbbra is fennállhat a lehetőség intra-EU beruházásvédelemre, ami a megállapodások beruházó és beruházás fogalmának tágkörű meghatározására vezethető vissza. Ez a rendszerszintű kockázat az uniós tagállamokat arra sarkallhat, hogy az ilyen helyzetek elkerülése végett a harmadik állammal már meglévő beruházásvédelmi megállapodásait mielőbb modernizálja.

Szabályozói figyelmet, és esetlegesen a jelenleg hatályos beruházásvédelmi megállapodások módosítását igényelheti a harmadik államokkal kötött BIT-ek kapcsán az uniós jogra való hivatkozás. Tekintettel arra, hogy az uniós jog alkalmazására és vizsgálatára az EUB jogosult, ezt a lehetőséget mindenképpen ki kell zárni a beruházásvédelmi megállapodásokból. Ahogy a

⁹ Európai Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről, Róma, 1950. november 4. – kihirdetve: 1993. évi XXXI. törvény

¹⁰ EUB 2/15. véleménye 2017. május 16. (ECLI:EU:C:2017:376)

tagjelölt országok esetében egy, az uniós taggá válás esetkörüre vonatkozó biztosíték beépítése szükséges.

Kutatásom során feltárt aggályok és esetleges hiányosságok kapcsán további részletkérdések is azonosításra kerültek – többek között az uniós jogi fellépés eltéréseit a beruházási és kereskedelmi választottbíráskodásban, vagy akár a választottbíróági ítéletek kapcsán az állami immunitás doktrínájával vagy a közrenddel kapcsolatos kihívásokat –, amelyek vizsgálata ezen elemzés keretei között szükségképpen kizárólag érintőleges maradhatott. Ezeknek a kérdésköröknek a részletes feltárása ugyanis már meghaladta volna értekezésem folyamatorientált megközelítéséből eredő tárgyi és módszertani korlátait. Mindemellett komplexitásukra és terjedelmükre való tekintettel önálló tudományos munka tárgyát jelenthetné.

Az azonban bizonyos, és azt erősíti ez is, hogy a legitimitásdeficit az uniós beruházásvédelem valamennyi részére kihat. A beruházási jogviták körüli bizonytalanságot okozó EU aktívan alakítja beruházásvédelmi szakpolitikáját, javarészt az államszerű alakulat, valamint a tagállamok érdekeinek perspektívájából. Annak ellenére, hogy a jelenlegi helyzet kiváltó oka az uniós jog autonómiáját ért sérelemhez köthető, a jelenkor értelmében az uniós beruházásvédelmi jog értelmezésével kapcsolatos geopolitikai határ-, vagy inkább már törésvonalak lényegében az általános jog autonómiájának sérelméhez vezettek. Az ellentmondás feloldására tett uniós intézkedések javarésze szükséges volt, hogy a már évtizedek óta az uniós jog és a nemzetközi jog között fennálló inkoherenciát megszüntesse, ugyanakkor annak mértéke túlcsoordult a jogszerűség határán. A fennálló uniós helyzet korántsem tekinthető végkifejletnek, addig legalábbis biztos nem, míg a folyamatban lévő eljárások lezárásra nem kerülnek.

Az uniós jog és a nemzetközi jog közötti kollízió feloldása még az alternatív jogérvényesítési lehetőségek – különösen az Emberi Jogok Európai Bíróságához (EJEB) való fordulás, illetve harmadik államokban történő igényérvényesítés – alkalmazásával sem garantálhat jogbiztonságot eredményező végkifejletet. Mindazonáltal indokolt lenne, hogy az EU részéről a hangsúly a keletkezett diszkrpanciák rendszerszintű kezelésére és orvoslására helyeződjön át, tekintettel arra, hogy ezen kihívások megfelelő kezelése hiányában azok akár körkörös jelleggel (*ld. tagjelölt országok köre*), visszatérően (*ld. harmadik államokkal kötött BIT-ek, amelyek nem rendelkeznek az uniós jog értelmezésének és alkalmazásának kivételéről*)

jelentkezhetnek. Mindezek fényében a kutatás eredményei – az igazságszolgáltatási szervek munkájában és a joggyakorlat alakulásában való hasznosulásukon túl – az uniós jogi szakpolitika alakítása szempontjából is jelentőséggel bírhatnak.

IV. Publikációk jegyzéke¹¹

SZALAI Ildikó: Érdekek harca? – A beruházásvédelmi jog labilis egyensúlyi helyzete. Pázmány Law Working Papers, 2021/8.

SZALAI Ildikó: A nemzetközi beruházási konfliktusok vitarendezésének sajátos útja: az Achmea- ügy és hatása. Külgazdaság, Jogi-Melléklet, 5-6. pp. 106-121. 2021.

BALÁZS Gergő – SZALAI Ildikó: Az Európai Unió Bíróságának Komstroy-döntése. Jema Jogesetek Magyarázata, 2-3. pp. 59-69. 2022.

SZALAI Ildikó: Közép- és Kelet-Európa beruházás- és exportösztönzési stratégiája, különös tekintettel annak változékony jogi környezetére. Külgazdaság, Jogi-Melléklet, 7-8 pp. 124-139. 2023.

SZALAI Ildikó: Uniós tendenciák a nemzetközi beruházásvédelmi jogban – Vitarendező joghatósági kérdések. In: Bándi Gyula - Pogácsás Anett (szerk.): Law in Times of Crisis – Jog válság idején: Selected doctoral studies - Válogatott doktorandusz tanulmányok. Pázmány Press 534 pp. 297-308. 2023.

SZALAI Ildikó: Nemzetközi beruházásvédelem a magyar tendenciák tükrében. In: Prof. Dr. Jakab Éva – Prof. Dr. Miskolczi-Bodnár Péter (szerk.): XXV. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája. Patrocinium Kiadó 46 pp. 383-390. 2023.

¹¹ Publikációhoz köthető kutatás: Az Igazságügyi Minisztérium és a Széchenyi István Egyetem között létrejött kutatási projekt keretében, több hazai jogi egyetem kutatója bevonásával (PPKE-JÁK kapcsán Dr. Raffai Katalin Edit vezetésével) „Az esetjogi megközelítés egységesítése az európai jog oktatásában” c. projekt megvalósításához végzett kutatói tevékenység (döntések feldolgozása, elméleti jogesetek készítése). A kutatás célja volt az Európai Unió Bíróságának az alapszabadságok és a versenyjog körében született döntései alapulvételével készített összefoglaló kötet elkészítése, és a műnek a későbbiekben a jogi felsőoktatásban való hasznosítása: Glavanits, Judit (szerk.) *Az Európai Unió belső piaca - jogesetek az alapszabadságok és a versenyjog köréből*. Universitas-Győr Nonprofit Kft. (2022)

